

LES MÉS ANTIGUES INSCRIPCIONS ALS PAÏSOS CATALANS

(en vermell, notes al final)

El món de l'epigrafia ibèrica pateix des de fa dècades una greu sequera d'avenços teòrics. Aquest fenòmen no és pas casual, sinó resultat d'una sèrie de problemes que caldrà afrontar si no ens resignem a l'immobilisme i l'abúlia.

Mentre uns autors ens aconsellen paciència i resignació fins que apareixi una pedra de Roseta ibèrica, la literatura especialitzada segueix oferint-nos autèntics disbarats.

Una de les anècdotes més divertides del món de l'iberisme és probablement la protagonitzada per Jorge Alonso en el seu llibre “Traducción nuevos textos ibéricos”, subvencionat, per cert, per la Comunidad Autónoma de Madrid i editat en 1998 a Madrid-Granada. Cal dir que ja el títol era enganyívol, perquè cap dels textos presentats era “nuevo”; la novetat no estava en les inscripcions sinó en les preteses “traduccions”. El llibre, per dissimular el seu caràcter fraudulent s'hauria d'haver anomenat “Noves traduccions de textos ibèrics”, però oblidem aquest detall perquè és peccata minuta...

A la pàgina 211 hi podem llegir:

La inscripción rupestre de Roche Cassiot, Osseja (Cerdena) Italia es sin duda el recordatorio de un grupo de mercenarios ibéricos hacia uno de sus companeros de armas durante la primera Guerra Púnica...

Alonso no deu conèixer gaire la geografia catalana, perquè en realitat s'està referint a una inscripció trobada, crec recordar, per l'amic Pierre Campmajor, no pas a la italiana Cerdanya, sinó a la catalaníssima Cerdanya. Una sola lletra de diferència, però cents de kilòmetres de distància geodèsica! Potser si no hagués escrit al costat “Itàlia” hauria pogut dissimular la seva ignorància, però un excés de zel el va perdre. Totes les seves insòlites fantasies sobre guerrers mercenaris durant la primera Guerra Púnica, se'n van anar en orris per una miserable prujia de precisió geogràfica. Quina pena! I quina irresponsabilitat en les subvencions, la Comunidad de Madrid!!

Les misterioses inscripcions ibèriques han estimulat dotzenes d'estudiosos, sovint poc coneixedors de la rigorositat dels mètodes científics, a intentar la seva interpretació. Preteses traduccions a partir de llengües semítiques (en tinc dues a la meua biblioteca) o a partir del lèxic èuscar (sense tenir mai en compte la seva sintaxi i ajuntant un reguitzell de mots mono o bisil·làbics amb la pretensió d'obtenir-ne una frase mig coherent, com és el cas de Jorge Alonso), i considerant antropònims tot allò que hom no ha sabut interpretar, donen com resultat autèntics westerns ja no pas sense credibilitat, fins i tot sense la mínima dignitat que qualsevol recerca històrica mereix.

Però el principal problema que ens trobem a l'hora d'interpretar les inscripcions ibèriques no és pas, ni de lluny, la prolifera munió de pretesos “traductors” sense cap altre metodologia que la seva intuïció. Hi ha problemes més greus que aquest.

Podem establir dues classes diferents de problemes en la interpretació de les inscripcions ibèriques, d'una banda els problemes objectius, atribuïbles a l'objecte d'estudi, és a dir, a les pròpies inscripcions, i d'altra banda els problemes subjectius, imputables al subjecte de l'estudi, els investigadors.

1-PROBLEMES OBJECTIUS

1a- SEGMENTACIÓ - El caràcter aglutinant de l'ibèric, com el de l'èuscar, acostumat a no ser sincopat per les preposicions, presenta una forta tendència a fusionar els mots d'una mateixa frase. Fins i tot en el millor dels casos, si existeixen interpuncions que separin el que semblen mots simples, sempre hi solen sovintejar els mots compostos. Davant un mot-frase excessivament llarg l'estudiós es veu obligat a copsar-ne les separacions. Prenem com exemple la fusaïola de Valls, amb la inscripció

UXTANATARXUEGIARSINEGONZIR

D'immediat veiem que no es pot tractar d'una sola paraula, i cal descomposar-la no sabem en quants mots separats. Un criteri podria ser considerar que resulta raonable esperar que la majoria dels mots ibèrics fossin bisil·làbics, i escriure l'epígraf així:

UXTA NATAR XUEGIAR SINE GONZIR

Però això no sembla pas cert. Després d'analitzar el cas, en conclourem que la fragmentació encertada és :

UXTAN ATARXU EGIAR SINEGONZIR

És a dir, dues paraules bisil·làbiques, una tri i una tetra. Ens ha ajudat, sens dubte, saber que a d'altres epígrafs hi apareix **EGIAR** aïllat. I ens pot ajudar també saber que en llengua èuscara el locatiu acaba en **-an** i **-xu** funciona com diminutiu, ambdós al final de paraula, suffixats. Existeixen emperò molts altres casos on no disposem d'ajuts tan valuosos i on ens caldrà ser exhaustiu amb les provatures.

1b- COMBINATÒRIA -A més de l'exhaustivitat en l'anàlisi de les possibles segmentacions, haurem d'endegar una altre tipus d'exploració. Les característiques del signari ibèric no diferencien les oclusives sordes de les sonores (k-g, t-d), malgrat els intents de detectar-hi les preteses diferenciacions segons l'anomenat sistema dual. La posterior evolució de la llengua ibero-èuscara va acabar adoptant en cada mot la variant sonora o la sorda, sovint amb diferències dialectals persistents encara avui i recollides als hiztegiak. Això crea moltes indeterminacions a l'hora de transcriure cada inscripció.

Afegim-hi que en només tres signes cal encabir-hi tota la riquesa fonètica de les xiulants exhibida tant pel català com pel basc, a diferència del castellà, llengües aquelles hereues en diferent grau de l'ibèric per raons geogràfiques paleses i per menys evidents raons històriques. Els fonemes /s/, /z/, /ts/, /tz/, /x/ i /tx/ comuns a les dues llengües més directament hereues de l'ibèric, només estan representats per tres grafemes ibèrics. No resulta gens arriscat presuposar que l'alfabet ibèric aplegava diferents fonemes sota un mateix signe. També avui, sota una mateixa lletra hi escrivim vocals obertes i tancades o consonants amb sonoritats variables (c, g, q, s)

Tant la indefinició de les oclusives com la de les xiulants obliguen, en bona metodologia, a efectuar la comparació del lèxic ibèric amb el pretendent a homòleg seu,

el lèxic èuscar, sota una sèrie de condicions metodològiques. Les podriem resumir com exhaustivitat en l'exploració de totes les variants combinatòries possibles en cada indeterminació.

Em consta fefaentment que aquesta exploració exhaustiva no s'ha fet mai. Altrament em veuria obligat a creure en l'existència de serioses disfuncions intel·lectuals en els nostres tant afamats especialistes acadèmics.

1c- ESCOLA- En l'antiga societat dels ibers l'escolarització no era coneguda. La població ibèrica sens dubte havia assolit un grau força baix d'alfabetització, no pas només quantitativament, en nombre de persones alfabetitzades, sinó també qualitativament. Els qui escrivien no gaudien pas d'una instrucció ortogràfica sòlida. Si actualment existeixen persones que després de llargs anys d'escolaritat cometem aquesta mena de faltes, en tractar-se dels epígrafs ibers podem esperar amb tota lògica que les incorreccions es vegin multiplicades per cent, com en un escrit de semianalfabet, diríem actualment. Molt probablement els pocs que aprenien a llegir i a escriure ho fèien pel seu compte, amb l'ajut d'algun amic. En condicions tals no cal esperar una gran competència escriptural en els autors de les inscripcions. Les faltes haurien de sovintejar, dificultant la interpretació dels epígrafs. Del fet que en una mateixa inscripció hi apareguin diferències formals en uns mateixos signes i un mateix mot escrit de dues maneres sospitosament semblants (p.e. **IUNZTIR** i **IUMZTIR**), no en podem deduir tranquil·lament, com s'ha fet sovint, que es tracti de dos missatges diferents escrits per diferents mans, ni que els mots que només difereixen d'una lletra indiquin formes diferents d'una flexió verbal, sinó simplement que la incompetència escriptural era norma en aquella època i ambient.

1d- ANTROPÒNIMS? - El sistema escriptural ibèric mancava d'artifici per a diferenciar els noms propis a l'estil dels *cartouches* reials egipcis o a l'estil de la majúscula que usem actualment. Això fa molt perillosa la pretensió d'identificar antropònims en unes inscripcions que no entenem. Malauradament no pas sempre s'ha abordat aquesta qüestió amb suficient prudència. Llistes elefantíaques de pretesos antropònims i formants antroponímics omplen les nostres publicacions.

1e- EL SIGNARI ibèric ens presenta molts signes que només es diferencien per un sol traç, com ara (i seguint aquest ordre en les possibles confusions) els signes **BA-L-N-I -E**, als quals podem afegir-hi **U** respecte a **L** i **E** respecte a **I**. L'erosió d'un sol traç o l'oblit de part de l'inscriptor o simplement, una relliscada del punxó sobre el suport, són suficients per a desvirtuar una lletra.

1f- LA MENTALITAT dels ibers ens resta desconeguda. Dos mil·lennis d'aculturació per diferents pobles invasors han pol·lunit l'evolució natural que ens permetria a nosaltres, descendents directes dels ibers, entendre millor que ningú com eren i com pensaven. Avui, igual que els nostres invasors, somniem amb aristocràcies guerreres i frases solemnes. Ens costa moltíssim reconèixer que tots els indicis fan pensar en els ibers com en una gent menys afectada de puïges de grandesa i ànsies de protagonisme social que no pas els seus veïns aris. Inscriure els seus noms en làpides mortuòries fins i

tot els podria haver semblar ridícul per pedant. Tampoc en coneixem el sentit de l'humor, i ens sorprèn assabentar-nos que podien usar l'humor en les seves inscripcions, cosa que els romans només es permetien en els grafitis. Aquest sentit de l'humor és el causant, crec, d'alguns errors sintàctics intencionats, amb la intenció d'aparentar embriaguesa. Errors que varen estar a punt de fer-me desistir en l'anàlisi d'algunes inscripcions, veient-me incapaç d'explicar com frases lèxicament tan correctes, això no obstant conculcaven alguna norma sintàctica.

2-PROBLEMES SUBJECTIUS

2a- El principal de tots és el servilisme que bona part dels estudiosos professen devers els paradigmes científics, en sentit kuhnià, imperants en cada època. Immersos com estem en unes societats d'ideologia pregonament patriarcalista, no és d'estranyar que els nostres investigadors esbiaixin les seves recerques desviant-les cap al món de guerrers, aristòcrates, sacerdots, fortificacions, palaus, temples o tombes monumentals i, en el cas concret de l'epigrafia ibèrica, cap als noms de persona i els corresponents càrrecs honorífics, el *cursus honorum* a l'estil de l'epigrafia romana. Ni tan sols poden imaginar un altre paradigma. Fa un parell d'anys, en un fòrum d'internet, en castellà, vaig suggerir la possibilitat que els ibers, de mentalitat propera a la dels nostres pagesos actuals, podien haver considerat ridícula la vanitat de pretendre eternitzar el seu record a base d'inscriure el nom en una pedra. La "irònica" resposta va ser: *pues no creía yo que los iberos fueran tan originales...* Una de les característiques de l'ideologia patriarcal és la de creure fermament que tothom se'ls assembla, i tot està fet a la seva imatge i semblança.

2b- Els esbiaixaments en els temes arqueològics repercuteixen en els temes lingüístics (1) i epigràfics. Convençuts que si un plom es troba en un enterrament és necessàriament perquè es tracta d'una cerimònia mortuòria i la inscripció serà de caràcter fúnebre, amb noms de deïtats i del difunt, l'opinió acadèmicament majoritària és incapaç d'entendre que molts altres motius poden justificar la inclusió del plom en l'aixovar sepulcral. Per exemple, que es tracti del pregó llegit en ocasió d'una gran festivitat, i que fos considerada pel difunt com un dels moments notables de la seva vida. Un altre exemple: una pedra clavada a terra i amb una inscripció, no ha de ser necessàriament una estela sepulcral amb el nom del finat, sinó que pot haver servit de primitiu cartell amb ves a saber quina de les mil funcions possibles on cal comunicar quelcom als vianants. Per exemple, indicar el lloc on s'esdevé un mercat o algun dels episodis festius que tant valoren els pobles primitius.

2c- En un terreny més concret, els autors del què podríem anomenar escola onomàstica, consideren suficient prova de que un vocable és un antropònim si apareix al famosíssim bronze d'Àscoli. Això és una autèntica aberració metodològica. La societat ibèrica, per molt que poderosos sectors acadèmics pretenguin el contrari, NO era la d'uns aristòcrates guerrers sinó la d'uns pagesos més o menys ben acomodats alguns dels quals tot just iniciaven la seva fase urbana. I en una societat de pagesos no és gens infreqüent que la gent es conegui per malnoms, àlies, motius. Imagineu que l'un d'ells es digués "Comuntoro", i que d'aquí en deduïssim : cada vegada que trobem en una inscripció els mots "com" "un" i "toro", es tracta de noms de persona! Això no obstant, l'onmastologia acrítica impera en les nostres aules i proliferen publicacions propagant prejudicis que ben poc poden ajudar a la correcta interpretació de les inscripcions.

2e- L'abandó total de qualsevol estudi dels textos iberics a la llum de l'única llengua viva que sospitem íntimament relacionada amb la ibèrica, l'èuscar, abandó comès per la gran majoria dels acadèmics, per molt que hom intenti disfressar tal actitud amb una capa (soma) de científisme, no pot ser considerada en rigor sinó una gravíssima negligència metodològica, indigne de qui pretengui practicar una actitud científica. TOT indicatiu és d'agrair quan es tracta de desvelar incògnites. El menyspreu olímpic a tot un sector de la investigació només demostra un desconeixement absolut dels mètodes actuals de les ciències, per molt revestit de prepotència àulica que se'ns presenti.

Defugint tota aquesta mena de paranys, i pretenent assolir l'exhaustivitat en l'estudi de les inscripcions ibèriques, crec haver arribat a resultats sorprenents. No pretenc pas convèncer ningú que les interpretacions proposades són les correctes, només pretenc preguntar si tanta semblança, tanta coincidència entre unes frases ibèriques i unes altres de pràcticament homòfones, en èuscar, pot o no pot ser atribuïble al mer atzar.

I si a més a més la temàtica d'aquestes frases és coherent, es refereix gairebé sempre a un mateix tema, el de la celebració del Zaldudibaite o Carnaval, i encara més: aquesta temàtica, així com el "culte" al brau, són plenament coherents amb tot el què sabem de les cultures mediterrànies de l'època, aleshores potser encara no haurà arribat el moment d'acceptar les interpretacions que suggereixo, però crec que com a mínim val la pena analitzar-les i discutir-les, no pas ignorar-les com tan barroerament s'està fent.

Veiem algunes de les inscripcions a les que em refereixo.